

VPLYV ZMIEN BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA NA DÔVERYHODNOSŤ OZBROJENÝCH SÍL NA SLOVENSKU

THE IMPACT OF CHANGES IN THE SECURITY ENVIRONMENT ON THE CREDIBILITY OF THE ARMED FORCES IN SLOVAKIA

Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, Pavel CZIRÁK

ABSTRACT

After a relatively long period without crises, one of the significant characteristics of the current development of society in the Euro-Atlantic area is the significant changes in the security environment, caused in particular by the violation of Ukraine's territorial integrity in 2014, the crisis caused by the COVID-19 pandemic in 2020, and since 2022, in particular, by the ongoing military conflict on Ukrainian territory. These changes are also reflected negatively in the opinion of the population, not only in terms of the perception of security threats as such, but may also undermine the relationship and trust of the population in state institutions, in our case, in particular, the armed forces, which ultimately has a negative impact on the functioning of a democratic state and its civil society. The aim of this article is to highlight the development of the credibility of the Armed Forces of the Slovak Republic in the context of significant changes in the security environment, with an emphasis on the identification of factors affecting the credibility of the Armed Forces of the Slovak Republic, based on the results of public opinion research.

Keywords: Armed Forces, Credibility, Public Opinion Poll, Factors

ÚVOD

Na Slovensku je téma dôveryhodnosti inštitúcií predmetom záujmu domácich autorov a mnohých štúdií spojených najmä so spoločenskými zmenami procesu transformácie slovenskej spoločnosti od obdobia Nežnej revolúcie v roku 1989, následnom rozdelení Československa v roku 1993 a začlenení Slovenska do Európskej únie a NATO. Slovenská republika si od vzniku samostatnosti v roku 1993 musela ako postkomunistická krajina zvykať na novú spoločenskú a politickú situáciu sprevádzajú zavádzaním demokracie a slobody. Niektorí autori a autorky (napr. Radičová - Lesná, 2013) Slovensko nazývajú „krajinou hrubých čiar“, pričom Nežná revolúcia predstavuje prvú najhrubšiu politickú čiaru, ktorú naša spoločnosť urobila. Ďalšou hrubou čiarou bolo osamostatnenie republiky. Slovensko ako mladá demokratická krajina zápasila po týchto prvých veľkých zlomoch s etablovaním nových noriem a odlišného myslenia. Jednými z najzásadnejších hrubých čiar po zmene režimu boli vstup Slovenska do EÚ a NATO. Slovensko sa oficiálne zapísalo na mapu Európy a potvrdilo svoje smerovanie k západu v politickej, ekonomickej a dnes je zrejme, že i celkovo spoločenskej úrovni.

Tento proces transformácie režimu znamenal zároveň aj potrebu dôvery občanov v nový demokratický štát a jeho inštitúcie. Dôvera verejnosti v inštitúcie (nie len) v procese transformácie pôsobí ako stabilizátor. Totalitný režim, v ktorom naša spoločnosť žila, zanechal za sebou na pôde dôvery nepochybne veľmi výraznú stopu. Dôvera v štát a inštitúcie boli v

tomto období hodnotami, ktoré občania „vyznávali“ bez slobodnej možnosti voľby. Dnes je Slovensko už viac ako tri desaťročia samostatnou suverénnou krajinou, no z hľadiska vývoja a budovania demokratickej spoločnosti ju môžeme považovať za relatívne „mladú“ demokraciu, z čoho vyplýva, aj na základe predošlých skúseností, náročné budovanie spoločenskej dôvery v inštitúcie. Navyše, tento proces je po nástupe hybridných hrozieb a nových vojnových konfliktov zasahujúcich svet i Európu v poslednom desaťročí ohrozený aj narastajúcou polarizáciou slovenskej spoločnosti (pozri Kosnáč – Gloss, 2023; Globsec Trends – Slovakia, 2024), ktorá sa v súčasnosti prejavuje najmä v politických a bezpečnostných témach.

Dôveru v inštitúcie ako abstraktné systémy môžeme považovať za významný vyvažujúci faktor aktuálne prebiehajúcich nepriaznivých javov v spoločnosti. Je faktorom udržiavania ich správneho fungovania, pričom významne prispieva k celkovej prosperite spoločnosti a dokáže korigovať riziká rôzneho druhu na individuálnej aj celospoločenskej úrovni, čím prispieva k stabilizácii spoločnosti. Zvyšovanie dôveryhodnosti inštitúcií je teda jedným z faktorov, ktorý môže prispieť k riešeniu niektorých závažných spoločenských problémov i problémov v rámci samotnej inštitúcie. (Giddens, 2013).

Ozbrojené sily ako jedna zo základných inštitúcií v spoločnosti predstavujú bezpečnostnú ozbrojenú zložku takmer všetkých krajín, pričom ich prvoradou úlohou je zaručovanie obrany pred vonkajšími hrozbami. Avšak s meniacim sa charakterom bezpečnostného prostredia sa menia aj nároky na zabezpečenie obrany jednotlivých krajín, pričom ozbrojené sily musia čeliť čoraz častejšie riešeniu zložitejších hrozieb, ktoré majú nevojenský charakter. Ukazuje sa, že na to, aby ktorákoľvek krajina dokázala čeliť súčasným bezpečnostným hrozbám, je potrebné, aby celá spoločnosť reflektovala vývoj bezpečnostnej situácie, vnímala jej celospoločenské dopady a pozitívne vnímala význam a úlohy ozbrojených síl. Kombinácia pripravenosti bezpečnostných zložiek štátu na čele s ozbrojenými silami s celospoločenskou podporou a reflexiou bezpečnostných hrozieb zo strany verejnosti spolu vytvára odolnosť a pripravenosť spoločnosti a štátu ako celku na súčasné zmeny bezpečnostného prostredia. Jedným z ukazovateľov toho, ako sú ozbrojené sily vnímané, prijímané, resp. aký majú v spoločnosti status a ako je s ich úlohami stotožnené obyvateľstvo, sú aj výskumy verejnej mienky.

Výskumy verejnej mienky v oblasti obrany a bezpečnosti sú tradičnou súčasťou vojenskej sociológie (Caforio – Nuciari, 2018; Soeters, 2018; Steinbrecher – Biehl, 2021). Najčastejšie sa chápu ako ukazovateľ civilno-vojenských vzťahov či ako ukazovateľ sociálnej integrácie ozbrojených síl. Výskumy verejnej mienky o obrane a bezpečnosti však nie sú len záležitosťou teoretického či akademického priestoru. Ich realizácia je predmetom dlhoročného záujmu aj na ministerstvách obrany v mnohých krajinách¹. Témy týchto prieskumov sa týkajú širokého spektra oblastí, od postojov k základným otázkam bezpečnostnej politiky, ako je legitimita vojenskej sily, spolupráca s inými krajinami v medzinárodnej politike, alebo hodnotenie bezpečnostnej situácie, vzťah a dôvera k ozbrojeným silám, povinnej vojenskej službe alebo výške výdavkov na obranu až po špecifické otázky, ako je hodnotenie účasti

¹ Niektorí autori (napr. Steinbrecher – Biehl, 2021) upozorňujú na to, že výskumy verejnej mienky realizované ministerstvami obrany môžu byť negatívne ovplyvnené metodologickými (nedostatočná platnosť a spoľahlivosť nástrojov merania), ale najmä organizačnými podmienkami (napr. výskum pre politické ciele, snaha o deterministické závery výskumu s konkrétnymi opatreniami, nezverejnené informácie o využití záverov z výskumov v prospech výskumov ministerstva). V tomto smere považujeme za dôležitú snahu ministerských spracovateľov týchto výskumov o vysvetľovanie podstaty a pravdepodobnostného charakteru sociálneho výskumu svojim nadriadeným, ale tiež ich snahu o využívanie dostupných teórií z akademickej sféry a najmä publikovanie výsledkov na verejných fórach, čím sú výsledky vystavené evalvácii širokého odborného obecnstva.

vojenského personálu na operáciách medzinárodného krízového manažmentu. (Steinbrecher – Biehl, 2021).

V rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky majú výskumy verejnej mienky výnimočnú dlhoročnú tradíciu a kontinuálny charakter², pričom ich zameranie je prispôbované aktuálnym potrebám rezortu a témam, ktoré na verejnosti v spojitosti s obranou a bezpečnosťou rezonujú, a zároveň umožňujú komparáciu výsledkov niektorých dlhodobo sledovaných nosných tém. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že vývoj verejnej mienky na Slovensku v oblasti obrany a bezpečnosti bol za obdobie posledných viac ako troch desaťročí (obdobie od vzniku samostatnej Slovenskej republiky) relatívne stabilný, odrážajúci pozitívny vývoj bezpečnostnej a spoločenskej situácie. Do popredia obáv slovenskej verejnosti sa postupne dostali nevojenské a hybridné hrozby, ako sú organizovaný zločin, migrácia, terorizmus, pravicový extrémizmus či dezinformácie a sociálne napätie. Vnímanie týchto nevojenských hrozieb odzrkadľovalo aj zmeny po skončení studenej vojny, kedy sa vojenské hrozby v podobe ozbrojeného vojenského konfliktu na relatívne dlhý čas vytratili. Tento vývoj, napriek narastajúcej priepasti medzi civilným a vojenským sektorom, prial upevňovaniu dôveryhodnosti Ozbrojených síl SR. V poslednom desaťročí sa však bezpečnostné prostredie (nie len) Slovenska začalo rapídne meniť. V roku 2014 sa bola narušená územná celistvosť Ukrajiny, v roku 2020 zastihla celý svet vážna pandemická situácia spôsobená ochorením Covid-19, a v roku 2022 bolo územie Ukrajiny napadnuté Ruskou federáciou opäť a to žiaľ formou plnoformátového ozbrojeného konfliktu, ktorý trvá dodnes. Tieto zmeny bezpečnostného prostredia, najmä návrat vojenských hrozieb, predstavujú okrem iného aj zdroj zmien vzťahu verejnosti k ozbrojeným silám (Kandrák et al., 2023).

Jednou z dôležitých tém, ktoré sú integrálnou súčasťou výskumov verejnej mienky realizovaných Ministerstvom obrany Slovenskej republiky, je aj sledovanie predmetu nášho príspevku - dôveryhodnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Dôveryhodnosť inštitúcií je podľa výsledkov dlhodobo prebiehajúcich prieskumov verejnej mienky v Európe v kríze. Na tento fakt upozorňujú najmä výskumy verejnej mienky, ktoré sledujú názory a postoje verejnosti k významným verejným záležitostiam.³ Zároveň je však evidentné, že dôveryhodnosť inštitúcií zabezpečujúcich vonkajšiu a vnútornú bezpečnosť (armáda, polícia) je v porovnaní s ostatnými sledovanými inštitúciami na dvojnásobne vyššej úrovni. Dlhodobo vysoká miera dôveryhodnosti inštitúcií, ktoré zaisťujú bezpečnosť – a to najmä vonkajšiu, naznačuje, že otázka bezpečnosti skutočne vo verejnosti rezonuje a zaistenie bezpečnosti zo strany štátu je pre verejnosť dôležité.⁴

1 CIEĽ A METODOLÓGIA

Ozbrojené sily a ich dôveryhodnosť v očiach obyvateľstva považujeme vzhľadom na súčasný spoločenský a bezpečnostný vývoj za mimoriadne významné a dôležité. Naša motivácia venovať sa práve faktorom ovplyvňujúcim dôveryhodnosť ozbrojených síl pramení z uvedeného. Cieľom nášho príspevku je predstaviť vývoj dôveryhodnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky na pozadí zmien bezpečnostného prostredia a identifikovať faktory, ktoré majú signifikantný vplyv na zmeny v dôvere k našim ozbrojeným silám.

² Výskumy verejnej mienky v gescii rezortu obrany SR sa začali realizovať v roku 1993.

³ Jedným z tradičných a stabilných výskumov verejnej mienky je longitudinálny európsky Eurobarometer, ktorý sa v krajinách Európskej únie vykonáva od roku 1973. Trendy na základe výsledkov Eurobarometru v oblasti dôvery európskej verejnosti voči inštitúciám naznačujú dlhodobo nepriaznivý stav najmä v oblasti politických inštitúcií. Ich dôveryhodnosť je v porovnaní s ostatnými významnými inštitúciami v spoločnosti na najnižšej úrovni, dôveruje im dlhodobo približne len tretina európskej verejnosti.

⁴ Pozri <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693> .

Výskumy verejnej mienky, z ktorých dáta pre analýzu používame, sú realizované Ministerstvom obrany Slovenskej republiky od roku 1993, pričom za relevantné považujeme dáta od roku 2004, kedy bola zjednotená metodológia a otázky v dotazníku. Z hľadiska metód a metodológie sú uvedené výskumy reprezentatívnym kvantitatívnym výskumom s použitím metódy štandardizovaného dotazníka a kvótného výberu respondentov. Zber dát sa spravidla uskutočňuje na jeseň každého roku a terénnu fázu výskumu realizujú renomované výskumné agentúry dodržiavajúce štandardy a kódexy platné pre výskumnú činnosť. Výberová vzorka potrebná pre reprezentativitu súboru je v súlade so všeobecne uznaným a ustáleným počtom respondentov o veľkosti 1000 respondentov. Táto veľkosť výberovej vzorky spoľahlivo reprezentuje celú dospelú populáciu Slovenska vo veku od 18 rokov na základe vybraných znakov (pohlavie, vek, kraj, veľkostná skupina obce a vzdelanie). Pri realizácii terénnej fázy výskumu je spravidla používaná technika CAPI (osobné dopytovanie respondentov pomocou profesionálnych anketárov, ktorí zaznamenávajú odpovede do elektronických dotazníkov v tablete/notebooku/smartfóne).

Vývoj dôveryhodnosti ozbrojených síl Slovenskej republiky je zachytený na základe frekvencie odpovedí na otázku o miere dôvery za obdobie rokov 2004 až 2023. Pre identifikáciu faktorov ovplyvňujúcich dôveryhodnosť ozbrojených síl sme využili faktorovú analýzu, model rozhodovacích stromov a overovanie korelácií medzi dôveryhodnosťou ozbrojených síl a vybranými premennými integrovanými do sumačných indexov. Reliabilita indexov a výsledkov bola overená Anova testom⁵. Pre potreby zachytenia zmien a vývoja vo vzťahu k zmenám bezpečnostného prostredia sú komparované výsledky najmä za kritické roky 2019, 2022 a 2023.

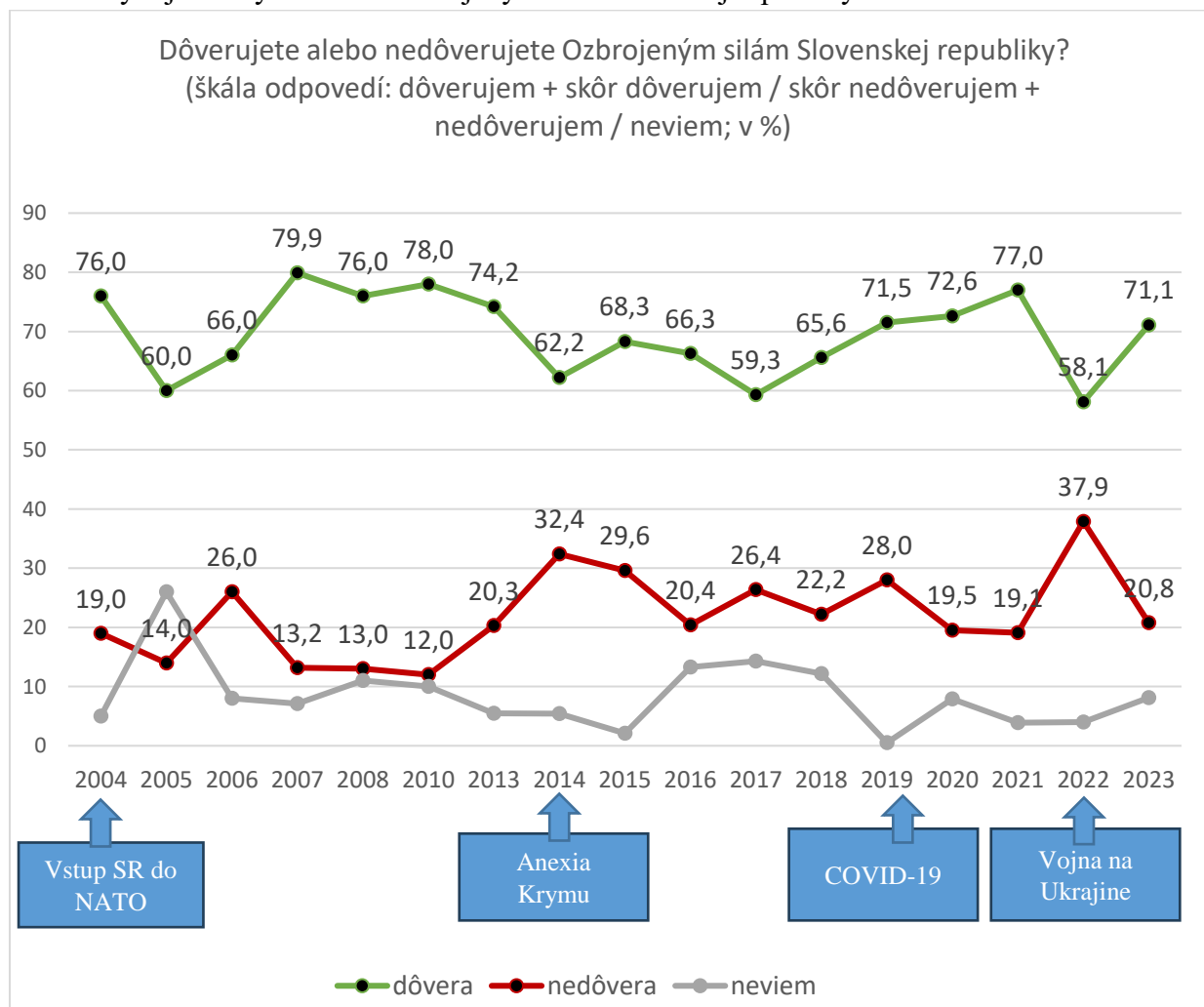
Na základe uvedených analýz je v závere formulované ich vyhodnotenie v kontexte celkového vývoja bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky s uvedením jasne identifikovaných charakteristík Slovenskej republiky v oblasti dôveryhodnosti ozbrojených síl.

2 VÝVOJ DÔVERYHODNOSTI OZBROJENÝCH SÍL SR

Výsledky zisťovania dôveryhodnosti ozbrojených síl na Slovensku v dlhodobom horizonte poukazujú na základe výskumov verejnej mienky na pozitívny stav i vývoj. Ozbrojeným silám SR stabilne dôveruje veľká väčšina ľudí (graf 1), čo je v čase súčasnej dobe nízkej dôveryhodnosti v štátne inštitúcie na Slovensku dôležitým ukazovateľom podpory zo strany verejnosti. Zároveň je tento vývoj akýmsi verejným ocenením ozbrojených síl, ktorým verejnosť vyjadruje pocit spoľahnutia sa v riešení bezpečnostných otázok a kríz.

⁵ Všetky štatistické analýzy boli realizované prostredníctvom programu IBM SPSS Statistics.

Graf 1 Vývoj dôveryhodnosti Ozbrojených síl Slovenskej republiky 2004 - 2023

Zdroj: vlastné spracovanie, výskumy verejnej mienky MO SR

Súčasťou otázok vo výskumoch verejnej mienky MO SR je aj oblasť dôvodov, pre ktoré obyvateľstvo vkladá do ozbrojených síl svoju dôveru. Podľa posledných údajov z otvorenej otázky o dôvodoch dôvery k ozbrojeným silám z roku 2023, dôvera verejnosti sa podľa vyjadrení respondentov zakladá najmä na pomoci vojakov pri živelných pohromách, doznieva ešte aj vplyv pozitívnych skúseností s pomocou vojakov pri pandémii ochorenia COVID-19.⁶ Respondenti tiež uvádzajú ako dôvod svojej dôvery k ozbrojeným silám presvedčenie, že vojaci sú dobre vycvičení profesionáli, vykonávajú svoju prácu spoľahlivo a zodpovedne, dokázali by ochrániť Slovensko a dôveru obyvateľov doteraz nesklamali. Časť respondentov spája svoju dôveru k ozbrojeným silám SR s členstvom Slovenska v NATO. S tým súvisí aj kredit Ozbrojených síl SR získaný účasťou slovenských vojakov v misiách. K dôvere prispieva aj pohľad verejnosti na ozbrojené sily ako na nestrannú apolitickú inštitúciu. Analýza spontánnych odpovedí respondentov v skupine, ktorá nedôveruje ozbrojeným silám ukázala väčšinový názor, že nemáme bojovú techniku v potrebnom množstve a kvalite. Respondenti poukazujú aj na malý počet vojakov, nedostatočný výcvik, výhrady majú voči vedeniu aj veleniu (schéma 1).

⁶ Respondenti uvádzali spontánne odpovede v otvorenej otázke: „Prečo dôverujete alebo nedôverujete našim ozbrojeným silám?“.

Schéma 1 Dôvody dôvery a nedôvery verejnosti Ozbroyeným silám SR v roku 2023

Dôvody dôvery v OS SR
<ul style="list-style-type: none">• pomoc pri domácich krízových situáciach• pomoc pri pandémie• profesionalita, výcvik a spoľahlivosť• členstvo v NATO• účasť v zahraničných misiách a operáciách• nestrannosť a apolitickosť
Dôvody nedôvery v OS SR
<ul style="list-style-type: none">• nedostatok kvalitnej techniky• nedostatok výstroje vojakov• nedostatok vojenského personálu• nedostatok výcvikov

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum verejnej mienky MO SR 2023

Civilno-vojenské vzťahy sú tak z pohľadu dôvery v ozbrojené sily ako inštitúciu v slovenskej spoločnosti skôr pozitívne (s pozitívnymi účinkami na verejnosť aj na samotné ozbrojené sily). Na grafe 1 však môžeme z dlhodobého horizontu pozorovať, že v rokoch 2014 a 2022 sa dôveryhodnosť ozbrojených síl viac či menej výrazne prepadla. Tieto roky z hľadiska vývoja bezpečnostnej situácie priniesli po dlhom období relatívne mierovej bezpečnostnej situácie prvé, pre Slovensko regionálne blízke vojenské ohrozenia - anexiu Krymu v roku 2014 a v roku 2022 totálnu vojnu Ruskej federácie proti Ukrajine priamo na východnej hranici Slovenska.

3 VPLYV VYBRANÝCH FAKTOROV NA VÝVOJ DÔVERYHODNOSTI OZBROJENÝCH SÍL SR

Pri pohľade na vývoj dôveryhodnosti za posledných 20 rokov je teda evidentné, že dôveryhodnosť ozbrojených síl SR osciluje, mení sa a reaguje, no nie vždy rovnakým spôsobom. Práve preto je potrebné hľadať skryté faktory, ktoré významne vstupujú do vzťahu a dôvery slovenskej verejnosti k ozbrojeným silám.

Štruktúra dotazníka a otázok v rámci výskumov verejnej mienky MO SR umožnila pre potreby identifikácie týchto skrytých faktorov vytvoriť a overovať vplyv niekoľkých súhrnných indexov:

- index vzťahu obyvateľstva k Ozbroyeným silám SR,
- index vzťahu obyvateľstva k NATO,
- index vnímania bezpečnostných hrozieb⁷.

Následne boli vytvorené hypotézy a overované korelácie jednotlivých vyššie uvedených indexov s vývojom dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR v rokoch 2019, 2022 a 2023⁸.

⁷ Každý z indexov bol vytvorený na základe batérie relevantných otázok, ktoré sú ukazovateľmi jednotlivých indexov. Interval indexov bol v rozsahu -1 až +1.

⁸ Overované boli hypotézy: 1. Čím je vzťah obyvateľstva k ozbrojeným silám silnejší, tým je vyššia dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR; 2. Čím je vzťah obyvateľstva k NATO silnejší, tým je vyššia dôveryhodnosť

Vplyv vzťahu obyvateľstva k ozbrojeným silám na dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR

Vzťah obyvateľov k ozbrojeným silám má prirodzený a logický súvis s dôverou obyvateľov k ozbrojeným silám. Potvrďuje to aj zistená korelácia, ktorá má za sledované roky strednú až veľmi silnú úroveň (tabuľka 1).

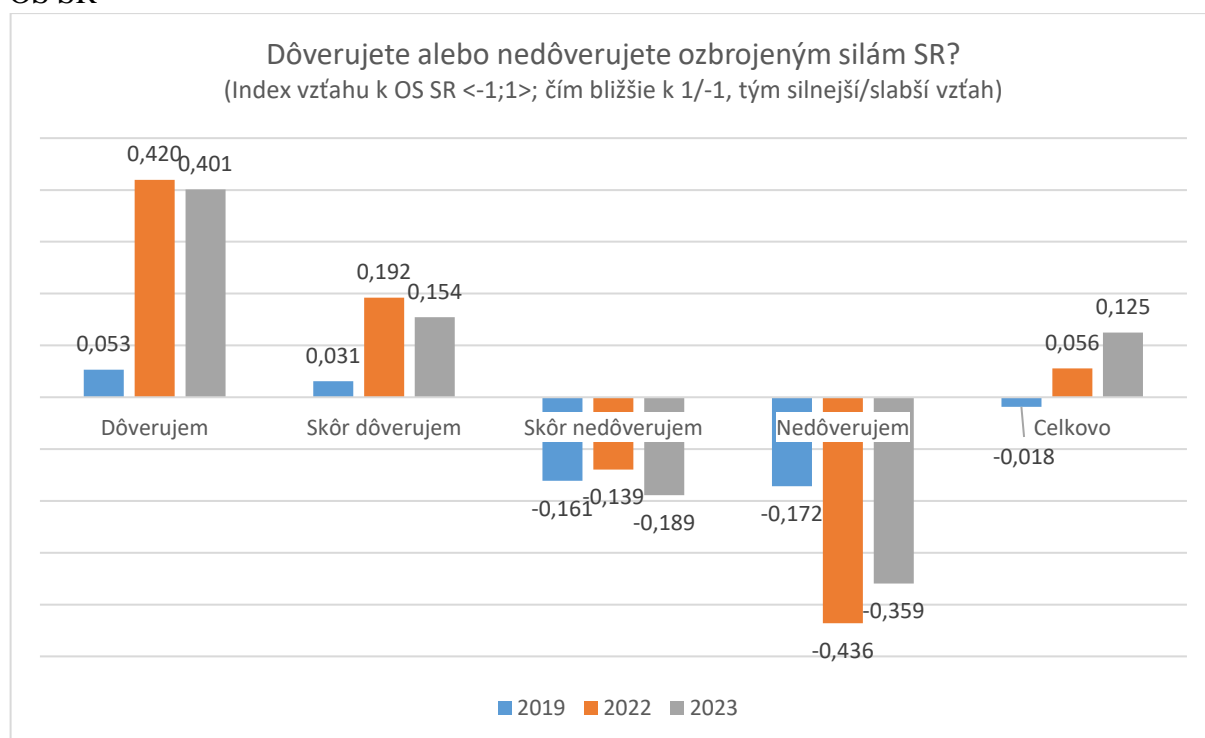
Tabuľka 1 Výsledky korelácie medzi silou vzťahu k ozbrojeným silám a dôveryhodnosťou Ozbroyených síl SR

rok	Rho (miera korelácie)
2019	0,471
2022	0,766
2023	0,698

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri bližšom pohľade sa v roku 2019 prejavoval súvis medzi úrovňou dôvery obyvateľstva k Ozbroyeným silám SR a ich vzťahom k ozbrojeným silám skôr v jej negatívnej polohe⁹. Naproti tomu v nasledujúcich rokoch 2022 a 2023 táto spojitosť podstatne vzrástla na oboch jej póloch, silný vzťah výraznejšie sýti dôveru obyvateľov k Ozbroyeným silám SR, a naopak, slabý vzťah sa výraznejšie pretavuje v oblasti nedôvery k ozbrojeným silám SR (graf 2).

Graf 2 Sila korelácie medzi vzťahom k ozbrojeným silám a jednotlivými stupňami dôvery v OS SR

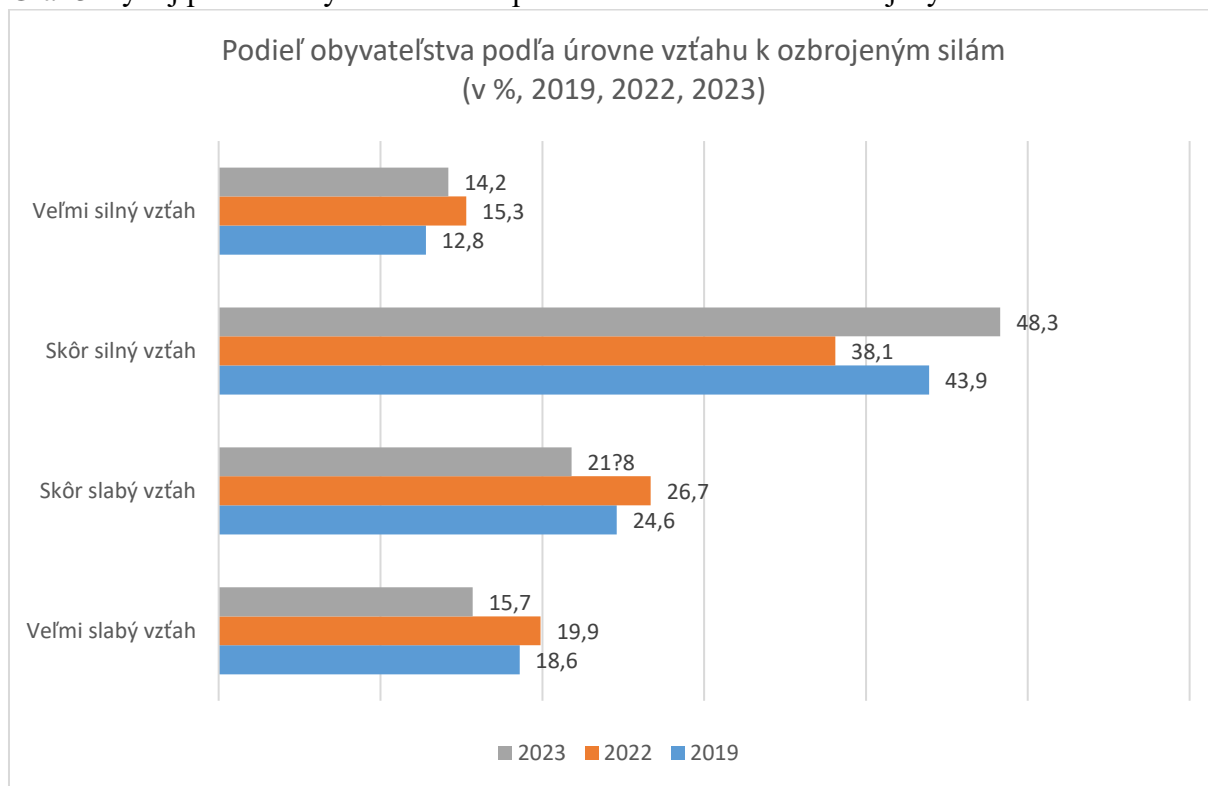
Zdroj: vlastné spracovanie

Ozbroyených síl SR; 3. Čím viac ľudí považuje vojnu za bezpečnostnú hrozbu, tým viac klesá dôveryhodnosť ozbrojených síl.

⁹ Nedôvera k OS SR/Slabý vzťah k OS SR.

Pri sledovaní množstva obyvateľov podľa úrovne ich vzťahu k ozbrojeným silám môžeme od roku 2019 pozorovať mierny posun k silnému až veľmi silnému vzťahu k Ozbrojeným silám SR (graf 3).

Graf 3 Vývoj podielu obyvateľstva SR podľa úrovne vzťahu k ozbrojeným silám

Zdroj: vlastné spracovanie

Predpoklad o vplyve celkového vzťahu k ozbrojeným silám na mieru dôveryhodnosti Ozbrojených síl SR sa potvrdil, najmä v posledných sledovaných rokoch, pre ktoré je príznačné zhoršovanie bezpečnostného prostredia Slovenska. Trend ukazuje, že sa postupne zvyšuje podiel obyvateľstva s pozitívnym vzťahom k ozbrojeným silám.

Vplyv vzťahu obyvateľstva k NATO na dôveryhodnosť Ozbrojených síl SR

Druhou skúmanou oblasťou bola korelácia medzi vzťahom obyvateľstva k NATO a úrovňou dôvery k ozbrojeným silám. V roku 2019 bola zistená malá úroveň korelácie, v nasledujúcom sledovanom období sa pohybovala medzi veľkou a strednou úrovňou korelácie (tabuľka 2).

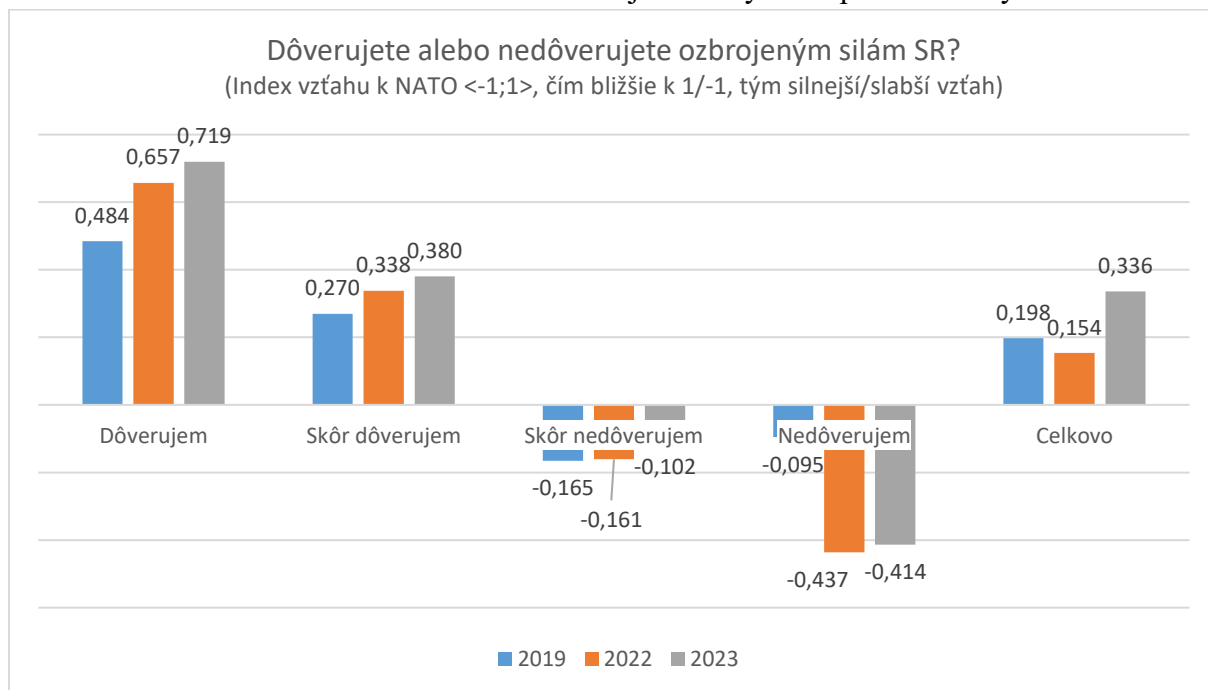
Tabuľka 2 Výsledky korelácie medzi silou vzťahu k NATO a dôveryhodnosťou Ozbrojených síl SR

rok	Rho (miera korelácie)
2019	0,174
2022	0,526
2023	0,468

Zdroj: vlastné spracovanie

Ak sa aj tomto prípade pozrieme na koreláciu bližšie, v roku 2019 bola táto súvislosť v princípe zanedbateľná, od roku 2022 však môžeme vidieť obdobne ako pri sledovanom vzťahu občanov k ozbrojeným silám jej podstatný nárast a to na oboch stranách názorového spektra (graf 4).

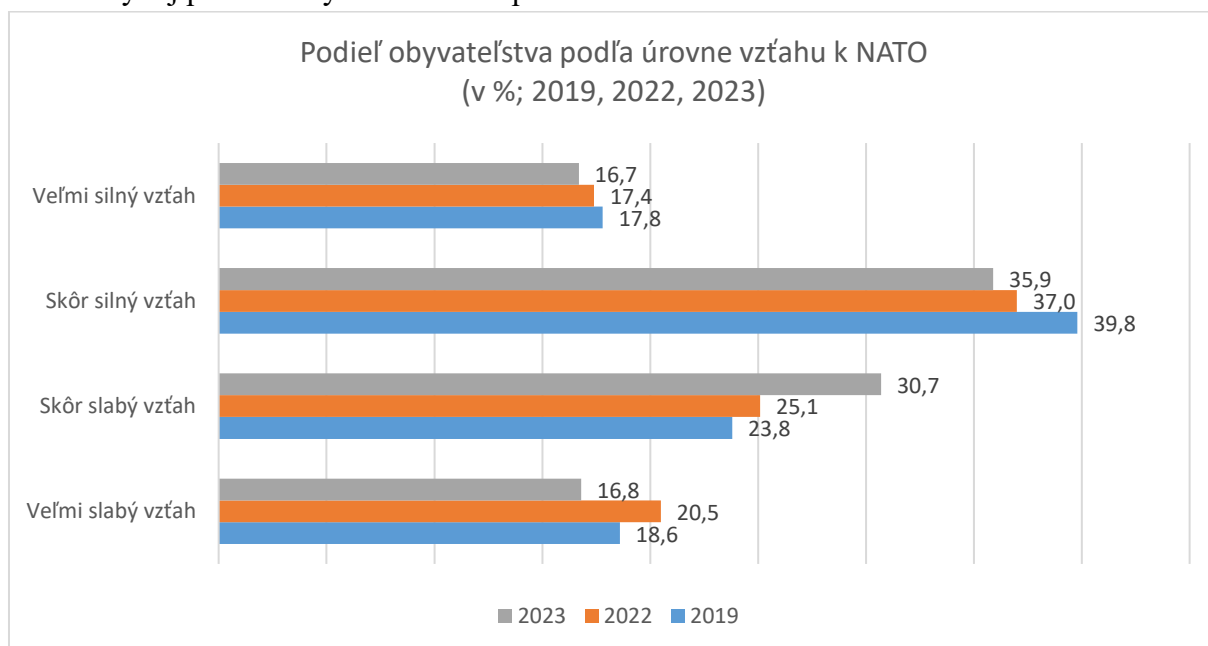
Graf 4 Sila korelácie medzi vzťahom k NATO a jednotlivými stupňami dôvery v OS SR

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri pozorovaní počtu občanov v súvislosti s ich vzťahom k NATO môžeme vidieť pomerne plynulý pokles množstva obyvateľov so skôr silným až veľmi silným vzťahom a nárast na druhej strane spektra, najmä v oblasti skôr slabého vzťahu k NATO (graf 5).

Graf 5 Vývoj podielu obyvateľstva SR podľa úrovne vzťahu k NATO

Zdroj: vlastné spracovanie

V tomto prípade je potvrdenie nášho predpokladu správne len pre roky, v ktorých sa začal a trvá vojenský konflikt za hranicami Slovenska. Vplyv vzťahu obyvateľstva k NATO na dôveryhodnosť sa potvrdil. Z hľadiska trendu tohto vzťahu sa ukázalo, že postupom času vo všeobecnosti klesá podiel ľudí s pozitívnym vzťahom k NATO.

Vplyv vnímania vojny ako bezpečnostnej hrozby na dôveryhodnosť Ozbrojených síl SR

Longitudinálne sledovanie vnímania bezpečnostných hrozieb zo strany verejnosti umožňuje rezortu obrany sledovať, ktoré hrozby v spoločnosti rezonujú, ako sa vyvíja toto vnímanie v čase, a tiež to, ako sa jednotlivé hrozby (reálne či potencionálne) premietajú do názorov obyvateľstva. Spektrum sledovaných bezpečnostných hrozieb vo výskumoch verejnej mienky MO SR je široké (zahŕňa vojenské, nevojenské aj hybridné hrozby) a na to, aby bolo možné ďalej analyzovať ich vplyvy na ďalšie premenné, je potrebné ich redukovať, resp. kategorizovať. Na uvedené nám poslúžila faktorová analýza, ktorá na základe vzájomných vzťahov medzi viacerými premennými identifikuje tie, ktoré spolu vzájomne súvisia. Z tých, ktoré vzájomne úzko súvisia vytvára takzvané faktory, a tým redukuje počet premenných do menšieho počtu faktorov. Inými slovami, faktorová analýza pomocou skúmania vzájomných vzťahov medzi premennými (korelačnými maticami) sa snaží identifikovať faktory v skupine premenných, ktoré znižia počet premenných. V tomto prípade, vzhľadom na náš predpoklad, boli analyzované dáta za roky 2022 a 2023.

Za rok 2022 boli sledované bezpečnostné hrozby prostredníctvom faktorovej analýzy kategorizované do štyroch oblastí:

- Sociálne riziká
- Zahraničné vplyvy
- Dezinformácie a hoaxy
- Dôsledky vojny na Ukrajine

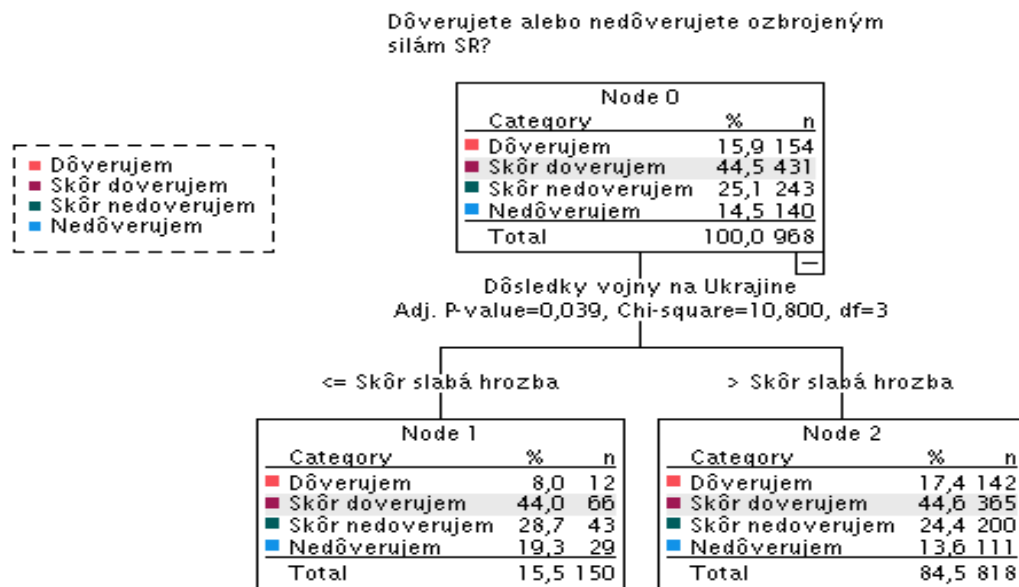
V roku 2023 identifikovala faktorová analýza päť oblastí bezpečnostných hrozieb:

- Sociálne riziká
- Islamofóbia
- Protiamerické nálady
- Protiruské nálady
- Dezinformácie a hoaxy

Zaujímavým zistením je aj to, že do roku 2021 sme mohli v dátach pozorovať pomerne ustálenú trojicu faktorov bezpečnostných hrozieb, ktoré by sme mohli rozdeliť na vnútorné a vonkajšie faktory, pričom dezinformácie a hoaxy boli tiež samostatným faktorom. V roku 2022 vystúpil do popredia faktor dôsledkov vojny na Ukrajine, pričom v roku 2023 sa tento faktor spolu s faktorom zahraničných vplyvov transformovali na faktory protiruského a protiamerického sentimentu a islamofóbie.

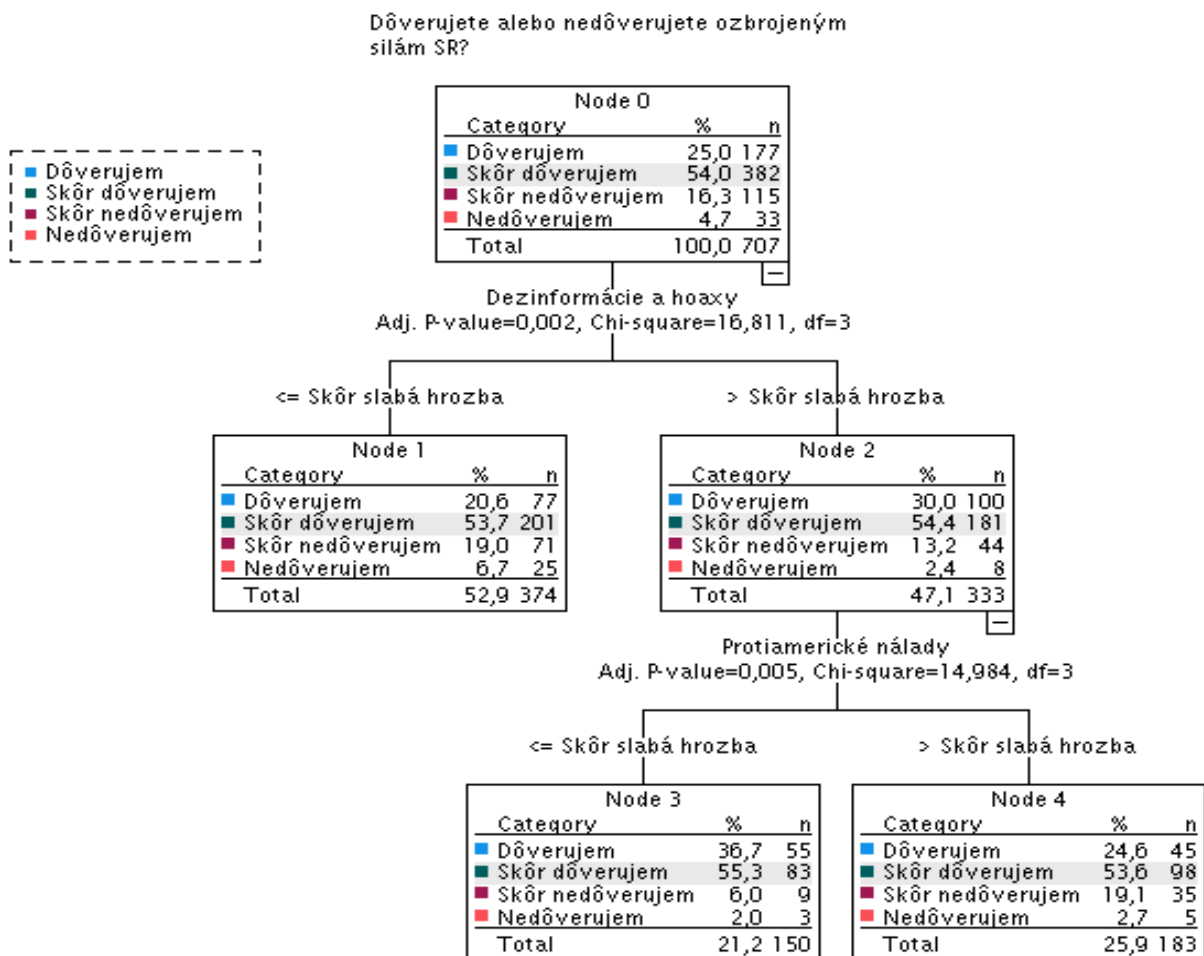
Z pohľadu súvislostí vnímania týchto bezpečnostných hrozieb očami obyvateľov a ich hodnotením dôveryhodnosti Ozbrojených síl SR sa v roku 2022 preukázal najväčší súvis s dôsledkami vojny na Ukrajine (schéma 2) a v roku 2023 to boli dezinformácie a hoaxy a protiamerický sentiment (schéma 3). Obe súvislosti boli zisťované na základe tzv. rozhodovacích stromov, ktoré predstavujú prediktívnu modelovaciu techniku, ktorá dokáže identifikovať a rozdeliť súbor dát podľa signifikantných znakov, nahrádza tým regresnú alebo korelačnú analýzu.

Schéma 2 Rozhodovací strom: miera dôvery v Ozbrojené sily SR vs. bezpečnostné hrozby 2022

Zdroj: vlastné spracovanie

Schéma 3 Rozhodovací strom: miera dôvery v Ozbrojené sily SR vs. bezpečnostné hrozby 2023

Zdroj: vlastné spracovanie

Aj v tomto prípade bol náš predpoklad, že vojenský konflikt na Ukrajine má vplyv, a to negatívny, na dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR, správny. Platí to najmä pre rok 2022, kedy vojenský konflikt vypukol. V následnom roku sa ukazuje, že dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR ovplyvňujú už skôr spoločenské následky vojenského konfliktu (dezinformácie, antiamerikanizmus). Z výsledkov je možné konštatovať, že časť populácie, ktorá sa obáva vojny na Ukrajine, dôveruje Ozbroyeným silám SR viac. Rovnako sa ukázalo, že ľudia, ktorí považujú za hrozbu dezinformácie, taktiež dôverujú Ozbroyeným silám SR viac, a tí, ktorí nepovažujú vplyv americkej zahraničnej politiky za hrozbu, taktiež dôverujú Ozbroyeným silám SR viac.

ZÁVER

Na základe vývoja dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR v očiach slovenskej verejnosti je možné konštatovať, že dôvera v Ozbroyené sily SR je za posledných 20 rokov stabilne vysoká, čo predstavuje dôležitý aspekt ich spoločenskej legitimacy a zároveň vytvára stabilný základ pre prípadnú potrebu intenzívnejšej civilno-vojenskej spolupráce.

Trend však poukázal aj na výkyvy miery dôveryhodnosti, čo preukázateľne súvisí so zhoršovaním bezpečnostného prostredia. Najvýraznejšie zmeny v dôvere v Ozbroyené sily SR nastali v rokoch 2014 a 2022, kedy slovenská verejnosť vnímala veľmi intenzívne vojenské ohrozenia.

Na základe analýz sa preukázalo, že dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR signifikantne súvisí s celkovým vzťahom slovenskej verejnosti k ozbrojeným silám ako inštitúcii a tiež so vzťahom k NATO. V kontexte zhoršeného bezpečnostného prostredia sa ukázalo, že strach z dôsledkov vojny na Ukrajine a strach z vplyvu dezinformácií v posledných 2 rokoch posilnili dôveryhodnosť Ozbroyených síl SR. Vo všeobecnosti sa preukázalo, že zlepšovanie civilno-vojenských vzťahov a pozitívneho vnímania členstva Slovenska v NATO prispievajú k zvyšovaniu dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR.

Zvyšovanie dôveryhodnosti Ozbroyených síl SR je jedným z faktorov, ktorý môže prispieť k riešeniu vznikajúcich bezpečnostných, ale aj spoločenských kríz, či dokonca organizačných problémov, ktorým samotné ozbrojené sily čelia (nedostatok vojenského personálu, nedostatok financovania, atď.). Považujeme preto za dôležité naďalej sledovať a vyhodnocovať faktory, ktoré k zvyšovaniu dôveryhodnosti v podmienkach Slovenska napomáhajú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- GIDDENS, A. 2013. *Sociologie*. Argo: Praha, 2013. 1049 p., ISBN 978-80-257-0807-1
- RADIČOVÁ, I. – LESNÁ, L. 2013. *Krajina hrubých čiar*. Ikar, a. s., 2013, 208 p., ISBN 978-80-551-3427-7
- CAFORIO, G. - NUCIARI, M. 2018. *Handbook of the Sociology of the Military*. Springer International Publishing AG, 2. ed., 2018. 615 p., ISBN 978-3-319-71600-8
- SOETERS, J. 2018. *Sociology and Military Studies*. Routledge, 1.ed., 2018, 218 p., ISBN 978-1-138-73953-6
- STEINBRECHER, M. – BIEHL, H. 2021. Researching public opinion on security and defence policy In: *Research Methods in Defence Studies*. Routledge, 1.ed., 2021, 214 p., ISBN 978-0-367-18786-6

KOSNÁČ, P. – GLOSS, H. 2023. *Súdržnosť na Slovensku*. Alfa Print s.r.o., 1 ed., 369 p., ISBN 978-80-974572-0-4

KANDRÍK et al., 2023. *Thirty Years of Slovak Security and Defence Policy*. Devin Printing House s.r.o., 1. ed., 181 p., ISBN 978-80-8287-006-3

Internetové zdroje:

Globsec Trends Slovakia 2024, <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2024-slovensko>

Standard Eurobarometer 97 - Summer 2022,
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

Iné:

Výskumy verejnej mienky 2019 - 2023, MO SR, interné dokumenty

PhDr. Dominika Pažická Černáková, PhD.

Ministerstvo obrany SR

Námestie generála Viesta 2, 832 47 Bratislava, Slovakia

dominika.cernakova@mod.gov.sk

d.cernakova.d@gmail.com

pplk. PhDr. Pavel Cziráč, PhD.

Ministerstvo obrany SR

Námestie generála Viesta 2, 832 47 Bratislava, Slovakia

pavel.czirak@mil.sk

czirakp@outlook.com